

Mitä annettavaa raamatuntutkimuksella on ekologisen kriisin kohtaamiseen?

Risto Uro

Kanadalainen rituaalitutkija Ronald Grimes kirjoitti vuosia sitten, miten uskonnolliset johtajat käyvät tiheällä kammalla läpi pyhiä kirjoituksiaan löytääkseen niistä kielikuvia, jotka voisivat inspiroida kannattajia ekologisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. Kommentti oli todennäköisesti tarkoitettu pisteliääksi. Grimes totesi samassa yhteydessä, ettei yhdelläkään maailmanuskonnolla ole sellaisia erityispiirteitä, joilla ne voisivat vastata meneillään olevaan kriisiin. ”Yksikään maailmanuskonto ei ole *maauskonto* (Earth religion)”.¹

Täytyy tunnustaa, että ajattelin monta vuotta ekologisesti raamatuntulkinnasta hiukan samansuuntaisesti. Raamatun kirjoitukset ovat syntyneet sellaisina aikakausina, jolloin tietoisuus ihmisen vaikutuksesta ympäristöongelmien syntyyn on ollut vähäistä. Teksteistä heijastuva maailmankuva keskittyy ihmiseen sekä Jumalan ja ihmisen vuorovaikutukseen; ympäristö ja muu elollinen jäävät Raamatussa sivurooliin. Tästä seuraa muun muassa se, että ekologisesti virittynyt tulkitsija joutuu usein keskittymään muutamiin raamatunkohtiin, jotka näyttäisivät tarjoavan kiinnostavia dialogi- ja nykyaikaisen ympäristöhaasteiden välille. Sitä paitsi Raamatusta on kiistatta myös paljon sellaista ajattelua, jonka soveltaminen vastuulliseen ympäristöetiikkaan on vaikeaa. Esimerkkinä voi mainita ekologisen tulkinnan kannalta ”pahamaineisen” luomiskertomuksen (Gen. 1:1–2, 4), jossa Jumala käskää ihmistä ottamaan valtaansa maan ja kaiken siihen sisältyvän elollisen (Gen. 1:28).² Ympäristötietoiset raamatuntutkijat ovat puolustaneet Raamatua ja kristinuskoa sellaisia syytöksiä vastaan, joiden mukaan kristinuskon luomisoppi ja sen edustama antroposentrismi ovat olleet yhtenä syynä ekologisen kriisin syntyyn.³

Asenteeni on sittemmin muuttunut. Lähempi tutustuminen ekologiseen raamatuntutkimukseen on saanut minut ymmärtämään, kuinka ala on kehittynyt lapsenkengistään kohti hienovaraisempaa kriittistä tutkimusta, johon kuuluu niin ympäristöhistoriallinen tutkimus Raamatun kirjojen ekologisesti konteksteista kuin filosofisesti kunnianhimoinen hermeneuttinen analyysikin. Perustelen tässä kirjoituksessa sitä, miksi ekologisella raamatuntulkinnalla on tärkeä rooli raamatuntutkimuksen monenkirjavassa maailmassa ja miksi sen esille nostamista kysymyksistä tulisi keskustella akateemisessa yhteisössä ja myös sen ulkopuolella. Oppaanani minulla tässä

---

¹ Grimes 2005, 1887–88.

² Heprealaisessa Raamatusta tässä yhteydessä käytetty verbi (*kbš*) viittaa voimakkaaseen, jopa brutaaliin hallintaan.

³ White 1967. Whiten *Science*-lehdessä julkaistu artikkeli oli yksi merkittävä tekijä ekologisen raamatuntutkimuksen ja myös laajemmin uskonto ja ympäristö -tutkimuksen kehittämisessä (Kidwell 2022).

tehtävässä on hiljattain ilmestynyt teos *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology* (tästä eteenpäin *Bible and Ecology*).⁴

Raamatun moniäänisyys

Tutkijat ovat usein huomauttaneet, että Raamatun kirjoittajilta puuttuu ”luonnon” käsite.⁵ Tämä johtuu siitä, etteivät muinaiset kirjoittajat tehneet samanlaista eroa ihmisten luoman kulttuurisen maailman ja luonnollisen maailman välillä kuin moderni käsitemaailma edellyttää. Tämä kategorisoinnin ero ei kuitenkaan estä meitä tutkimasta miten Raamatun kirjoittajat suhtautuivat heidän ympärillään olevaan luomakuntaan ja millaisena he näkivät ihmisen paikan tässä kokonaisuudessa. Muinaisten ajattelijoiden maailmankuvaa voidaan kuvata esidualistiseksi siinä mielessä, etteivät he operoineet meidän ajattelullemme tyypillisten dikotomisten käsitteiden avulla, joita ovat esimerkiksi luonto ja kulttuuri tai ruumis ja mieli.⁶ Sama erilaisuus nousee esille, kun tutkimme alkuperäiskansojen, esimodernien tai joidenkin ei-länsimaisten kulttuurien luontosuhdetta. Afrikkalaisen raamatunlukijan voi olla joskus helpompi ymmärtää raamatunkirjoittajien holistista ”luontosuhdetta” kuin länsimaisen teologisesti koulutetun henkilön.⁷

Bible and Ecology vakuuttaa lukijan siitä, että Raamattu sisältää laajalti relevanttia aineistoa ekologiseen raamatuntulkintaan. Raamatun kirjoittajat refleктоivat ihmisen suhdetta ympäröivään luomakuntaan. Heprealainen Raamattu tarjoaa ehkä enemmän aineistoa ekologiseen luentaan kuin Uusi testamentti, mutta tämä voi myös riippua valitusta näkökulmasta. Kyse ei siis lopultakaan ole mistään marginaalisesta teemasta. Raamatusta löytyy vaikuttavaa luontofilosofiaa, jonka kysymyksenasettelut ovat yllättävän ajankohtaisia. Erityisen kiinnostavaa on Raamatusta hahmottuvien luontosuhteiden moninaisuus. Raamatun luomiskertomusta, jonka mukaan Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen (Gen. 1:26), on usein pidetty kristinuskon luontosuhdetta määrittävänä tekijänä. Theodore Hiebert avaa Genesisin kirjoittajien näkökulmia ja konteksteja kuitenkin uudesta näkökulmasta.⁸ Hänen mukaansa kahden luomiskertomuksen, Pappiskirjan (Gen. 1:1–2:4a) ja Jahvistin (2:4b–3:24), ekologiset perspektiivit ovat erilaisia. Vanhemman eli Jahvistin kertomuksen kulttuurisena kontekstina on israelilainen agraariyhteiskunta. Jahvisti kuvaa luomista maanviljelyksen kaltaisena toimintana. Jahve luo ihmisen ”hedelmällisestä maasta” (*'adāmā*; Gen. 2:7) – ei siis ”maan tomusta” kuten Kirkkoraamattu ja monet muut käännökset tulkitsevat – ja

⁴ Harris & Marlow 2022.

⁵ Marlow & Harris 2022, 2–3.

⁶ Hiebert 2022, 92.

⁷ Masenya 2022.

⁸ Hiebert 2022, 82–85.

asettaa hänet Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä (2:15). Samasta hedelmällisestä maasta Jahve tuottaa myös muun elollisen, eläimet (2:19) ja kasvit (2:9). Kaikkien, niin ihmisen kuin muun luomakunnan, elämänvoimana on ”elämän henkäys” tai ”henki” (Gen. 2:7; 7:22; vrt. myös Ps. 104:29–30). Ihmistä ei määritellä olemukseltaan muusta luomakunnasta erilaiseksi olennoiksi, eikä häntä aseteta muun elollisen yläpuolelle.

Pappiskirjan traditioiden kuva ihmisen ja luomakunnan suhteesta on toisenlainen. Jumala luo ihmisen omaksi kuvakseen, jotta tämä lisääntyisi ja hallitsisi elollisia olentoja (Gen. 1:27–28). Ihminen siis erotetaan selvästi muusta luomakunnasta ja asetetaan eräänlaiseksi Jumalan sijaishallitsijaksi muun luonnon keskuudessa. Hiebertin mukaan Pappiskirjan luomistraditio heijastaa kirjoittajien eli temppelipapiston hierarkkista sosiaalista maailmaa, jossa papit toimivat välittäjinä Jumalan ja Israelin välillä. Kun Jahvisti kuvaa arkkityyppisen ihmisen maanviljelijänä, niin pappistraditio tekee hänestä muun luomakunnan hallitsijan ja Jumalan edustajan maan päällä.⁹

Luomiskertomusten erilaiset näkemykset ihmisen asemasta luomakunnassa tulevat esille myös muualla heprealaisessa Raamatussa. Kaikkein selkeimmin samanlainen moniäänisyys näkyy Psalmien kirjassa, joka on monessa suhteessa ekologisen tulkitsijan aarreaitta.¹⁰ Psalmi 8 ilmentää luomiskäsitystä, jonka mukaan ihminen on muun luomakunnan hallitsija (”sinä teit hänestä lähes kaltaisesi olennon”; Ps. 8:6). Psalmi 104 puolestaan asettuu luontevasti samanlaiseen tulkintalinjaan Jahvistin luomiskertomuksen kanssa. Siinä ihmislajin askareet nähdään vain yhtenä pienenä osana suurta elonkirjon kokonaisuutta, johon kuuluvat niin virtaava vesi, puiden kasvu, lintujen pesintä kuin leijonan saalistus. Psalmikirjoittajan ylistämä Herra on kaiken elämän lähde (”Kun lähetät henkesi, se luo uutta elämää”; Ps. 104:30). Psalmi 104 maailmankuva on kaukana Pappiskirjan ja psalmin 8 edellyttämästä ekseptionalismista, eli ihmisen erityisasemasta suhteessa muihin eläimiin. Heprealaisen Raamatun laajin luontoreflectio Genesisin lisäksi eli Jobin kirjan ”myrskypuhe” (Job 38–41) häivyttää ihmisen roolin vielä enemmän taustalle.¹¹

Edellä kuvatut esimerkit eivät tee täyttä oikeutta sille monimuotoisuudelle, jota *Bible and Ecology* -kirjan luvut esittelevät. Ne kuitenkin osoittavat ainakin kaksi seikkaa, joita raamatuntutkijoiden on syytä pitää esillä, kun puhutaan Raamatusta ja ympäristökysymyksestä. Ensinnäkin Raamattu tarjoaa aineistoa ekologiselle reflektiolle, mutta tämä aineisto ei ole yksiääninen. Raamatun pohjalta ei voi rakentaa yhtenäistä luomisoppia, jonka voisi ajatella muodostaneen perustan kristilliselle ympäristökäsitykselle tai kristittyjen luontosuhteelle halki

⁹ Hiebert 2022, 85–86.

¹⁰ Brown 2022.

¹¹ Job 38–41 on Raamatun laajin Genesisin ulkopuolelle sijoittuva luomista reflektoiva tekstikokonaisuus (Schiffendecker 2022, 184).

vuosisatojen. Ekologisen raamatuntutkimuksen edustajat ovat tehneet paljon työtä havainnollistaakseen tätä seikkaa niille, jotka ovat osallistuneet keskusteluun kristinuskon osallisuudesta ympäristökriisin syntyyn.¹²

Toiseksi: vaikka raamatunkirjoittajien reflektiot ovat väistämättä aikaansa sidottuja, tämä ei tarkoita sitä, ettemme voisi oppia heiltä mitään. Itse asiassa monet muinaisten kirjoittajien esille nostamat luonnon ja ihmisen suhteeseen liittyvät kysymykset ovat universaaleja ja nykyisen ympäristöahdingon keskellä elävälle ihmiselle ajankohtaisia. Myös tämän ajan ihmiset kysyvät ”mikä on ihminen” kaiken muun elollisen joukossa (Ps. 8:5). Ympäristöetikot ja -filosofit keskustelevat ekseptionalismin dilemmasta pyrkiessään määrittelemään, miten ihminen eroaa muista elollisista.¹³ Tiede on opettanut meille, että monet aikaisempien sukupolvien ajattelijoiden hellimistä uskomuksista eivät pidä paikkaansa. Toisin kun on uskottu, myös muilla eläimillä kuin ihmisillä on tunteita, kulttuureita, moraalisia intuitioita ja niin edelleen. Silti joudumme kysymään, minkälainen vastuu seuraa lajimme ainutlaatuisesta menestyksestä ja kyvykkyydestä ajatteluun.¹⁴

Ekologinen ja sosiaalinen konteksti

Raamatun kirjoittajien luontoreflektioiden analyysi on ollut usein ympäristötietoisien raamatuntulkinnan keskiössä, mutta ekologiseen raamatuntutkimukseen voidaan sisällyttää myös muita näkökulmia. Tutkimuksen kysymykseksi voidaan asettaa myös se, miten Raamatun yhteisöjen *ekologinen ympäristö vaikutti* siihen, minkälaista teologiaa kirjoittajat tuottivat tai minkälaisia käytäntöjä he harjoittivat. Kutsun tätä näkökulmaa ympäristöhistorialliseksi raamatuntutkimukseksi.¹⁵ Näkökulmaan on viitteitä *Bible and Ecology* -teoksessa, vaikka se ei olekaan käsikirjassa vahvasti tematisoitu.¹⁶ Yksi tapa jäsentää historiallisen ekologian tutkimus on nähdä se eräänlaisena sosiaalitieteellisen raamatuntutkimuksen laajentumana.¹⁷

Raamatuntutkimuksessa sosiaalitieteitä, erityisesti sosiaali- ja kulttuuriantropologiaa sekä sosiologiaa, on hyödynnetty näkyvästi 1980- ja 1990-luvuilta alkaen.¹⁸ Vaikka sosiaalitieteellisesti orientoituneiden tutkijoiden intressit vaihtelevat, tutkimuksen tavoitetta voidaan yleistäen kuvata sellaiseksi Raamatun tulkinnaksi, jossa sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin tutkimuksella on

¹² Lynn Whiten kritiikin (ks. ed. nootti 3) synnyttämästä keskustelusta ks. LeVasseur & Peterson 2017.

¹³ Nurmi 2023, 9–36.

¹⁴ Ympäristöantropologian uranuurtaja Roy Rappaport korosti ihmislajin menestyksen synnyttämää vastuuta: ihmisen on ajateltava koko maailman puolesta (Rappaport 1999, 461).

¹⁵ Vrt. Kiel 2022, 260.

¹⁶ Kidwell 2022, 13–14; Rooke 2022; Rooke 2022; Kiel 2022; Watson 2022; Mills 2022.

¹⁷ Sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen ei *Bible and Ecology* -teoksessa ole juurikaan viittauksia.

¹⁸ Luomanen, Jokiranta, & Lehtipuu 2013.

merkittävä sija. Tässä työssä työkaluina ovat olleet sosiologian ja antropologian teorit ja lähestymistavat, joiden avulla pyritään rakentamaan siltaa Raamatun tekstien ja nykypäivän modernin maailman välille.

Metodisesti varsin luonnollinen askel on, että sosiaalisen kontekstin lisäksi tekstien tulkinnassa huomioidaan myös niiden ekologinen ympäristö ja sen vaikutus Raamatun yhteisöjen elämään. Sosiaalinen ja kulttuurinen sekä toisaalta ekologinen maailma kietoutuvat tiiviisti yhteen, eikä niitä voi jyrkästi erottaa toisistaan. Esimerkiksi kun Richard DeMaris analysoi varhaiskristillistä kastetta roomalaisen imperiumin ”vesipolitiikan” valossa, niin kyse ei ole pelkästään ihmisten välisestä vallankäytöstä vaan mitä suurimmassa määrin myös luontoympäristöön liittyvästä asiasta.¹⁹

Historiallinen ekologia on tänä päivänä merkittävä poikkitieteinen tutkimusala.²⁰ Laajemmalle yleisölle ovat tunnettuja esimerkiksi maantieteilijä ja evoluutiobiologi Jared Diamondin teokset, joissa historiallisia kehityskulkuja, esimerkiksi yhteiskuntien romahtamista, selitetään ekologiisiin tekijöihin perustaen.²¹ Ekologisesti orientoituneet historioitsijat ovat tehneet merkittävää pioneerityötä analysoidessaan muinaisen Välimeren yhteiskuntien ympäristöongelmia ja niiden vaikutusta alueen kulttuurien väistymiseen.²² Israelilainen maatalous- ja ympäristötieteilijä Daniel Hillel on kirjoittanut siitä, miten monin tavoin ekologiset reunaehdot ja näiden muuttuminen ovat vaikuttaneet muinaisen Israelin kansallisen identiteettiin, rituaaleihin ja moraalisiin käsityksiin.²³

Historiallista ekologiaa hyödyntävä raamatuntutkimus ei rajoitu etsimään kohtia, jotka voisivat toimia positiivisina inspiraation lähteinä ekoteologisessa keskustelussa, tai vaihtoehtoisesti käymään jaakobinpainia hankalien raamatunkohtien kanssa. Tavoitteena on tuottaa parempaa ymmärrystä siitä, miten ympäristö ja kulttuuri ovat olleet Raamatun maailmassa vuorovaikutuksessa ja miten Raamatun kirjoittajien ideologiset ja moraaliset näkemykset ovat olleet riippuvaisia niiden ekologisesta ja sosiaalisesta kontekstista. Tällaisiin kysymyksiin vastaaminen ei välttämättä ole helppoa, mutta *Bible and Ecology* tarjoaa joitakin esimerkkejä siitä, miten kysymyksenasettelua voisi soveltaa Raamatun testeihin.

Uuden testamentin vahva eskatologinen painotus on perinteisesti ollut haaste ekologiselle raamatunluennalle. Miten tulkita ekoteologian kannalta positiivisesti varhaiskristillistä sanomaa ”Herran päivästä”, jolloin ”taivaat katoavat jylisten, taivaankappaleet palavat ja hajoavat” ja ”uudet

---

¹⁹ DeMaris 2008, 37–56.

²⁰ Szabó 2015.

²¹ Diamond 2005; ks. myös Diamond 2003.

²² Hughes 2014; Thommen 2012.

²³ Hillel 2006.

taivaat ja maa” luodaan (2. Piet. 3:10–13)?²⁴ Tai mitä iloa luontoharrastajalle on Ilmestyskirjan uudesta Jerusalemissa, joka kuvataan urbaanina kivistä valmistettuna – ja josta puuttuvat ympäröivä luonto ja kaiken elämän lähde eli meri (Ilm. 21:1–22:5)? Yksi tyypillinen ekologinen tulkintastrategia apokalyptisten kuvastojen kohdalla on ollut tulkita ne ”profeettallisena protestina”, jonka tarkoituksena on ravistella ihmisiä ja saada heidät muuttamaan elämäntapaansa.²⁵ Tämä tulkinta sopii kenties paremmin heprealaisen Raamatun profeettoihin, joiden julistukseen sisältyy ehdollisuutta, toisin kuin niihin Uuden testamentin apokalyptisiin kohtiin, joissa tulevan tuhon ilmoitetaan toteutuvan täysin ihmisen toiminnasta riippumatta.²⁶

Micah Kiel analysoi Ilmestyskirjan sisältöä tavalla, jossa ekoteologinen tulkinta rakentuu tekstin sosiaalisen ja ekologisen kontekstin tutkimukselle.²⁷ Ilmestyskirjan historiallinen selittäminen perustuu siihen, että sen luonne juutalaiselle apokalyptiselle kirjallisuudelle pohjautuvana ja Rooman valtajärjestelmän vastaisena kirjoituksena otetaan vakavasti. Johannes kirjoitti ilmestyksensä Vähän-Aasian kristillisille seurakunnille ensimmäisen vuosisadan loppupuolella. Nämä yhteisöt kohtasivat ongelmia, jotka liittyivät muun muassa uskonnollis-poliittiseen lojaliteettiin, ruokaan ja talouteen. Kaikkien ongelmien taustalla Johannes näkee Rooman vallan, jonka hän tuomitsee saatanalliseksi. Ilmestyskirjan sosiaalista ja historiallista kontekstia voidaan kuitenkin laajentaa kohti ekologisen ympäristön analyysiä. Historiallisen ekologian tutkijat ovat osoittaneet, että Rooman valta ja ekonominen vauraus perustuivat ympäristön ja luonnon säälimättömälle hyödyntämiselle.²⁸ Metsien hakkaaminen, sotiminen, kaivostoiminta, ylilaiduntaminen, vesijärjestelmien manipulointi ja monet muut toiminnot vahingoittivat ympäristöä ja perustuivat sortoon, joka kohdistui yhtä lailla luontoon kuin suureen osaan väestöstä. Vaikka Johannes ei kirjoittanut tietoista ekologista manifestia, joissain kohdin tulee näkyviin ajatus siitä, että Rooman harjoittama sorto tuhoaa myös maata (Ilm. 11:18).²⁹ Lukuun 18 sisältyvää kauppatavaroiden listaa voidaan tarkastella paitsi Rooman taloudellisen vallan kuvauksena myös sen harjoittaman ympäristötuhon ilmentymänä.³⁰ Se, ettei uudessa maailmassa enää ole merta (Ilm. 21:1), tarkoittaa, että Rooman tuhoisan kaupankäynnin perusedellytys on poissa.

Tulkintaa ja tulkinnan teoriaa

²⁴ Horrell 2022, 21.

²⁵ Rowland 2022, 301–302.

²⁶ Rowland 2022, 308.

²⁷ Kiel 2022.

²⁸ Hughes 2014.

²⁹ Ajatus, jonka mukaan ihmisten synnit saastuttavat maan, esiintyy jo Leviticuksessa (18:24–25).

³⁰ Hawkin 2003.

Hermeneutiikka on *Ecology and Bible* -teoksen avaintermejä, jonka avulla ympäristötietoista raamatuntutkimusta kuvataan. Tutkimusala (englanniksi usein ”ecological hermeneutics”) sijoitetaan sellaisten eksegetiikan suuntausten joukkoon, joissa ”epäilyksen hermeneutiikalla” eli eräänlaisella tekstin rivienvälisellä luennalla on keskeinen rooli. Tällaisia suuntauksia ovat muun muassa feministinen hermeneutiikka³¹ ja postkolonialistinen kritiikki.³² Ekologinen tulkitsija joutuu usein lukemaan Raamatun tekstejä vastakarvaan, etsimään piiloon jääneitä merkityksiä ja sanoittamaan avoimesti omat tulkintaperiaatteensa. Esimerkiksi Vicky Balabanski toteaa Paavalin kirjeitä käsittelevässä luvussaan, että ekologisen tulkinnan tavoitteena on vastustaa tekstin antroposentrismia ja antropomonismia, vaikka Paavalin retoriikka ohjaakin lukijaa nimenomaan näiden suuntaan.³³

Ekologisen raamatuntutkimuksen radikaaleinta ääntä edustaa ”Earth Bible” -projekti, jonka johtohahmona on toiminut australialainen Vanhan testamentin professori Norman Habel.³⁴ Epäilyksen hermeneutiikka on tässä hankkeessa viritetty äärimmäiseen asentoon. Ydinajatuksena on tuottaa sellaista raamatunluentaa, jossa Maa saa oman äänensä kuuluville. Liikkeen periaatteissa julistetaan ekologista oikeudenmukaisuutta, jonka mukaan eläväksi olennoksi ymmärretty Maa asetetaan raamatuntulkinnan keskiöön. Raamatun tekstit eivät aina ole sopusoinnussa ekologisten arvojen kanssa. Tekstit ovat usein ihmiskeskeisiä, ja Maa on niissä työnnetty marginaaliin. Siksi tekstit on tulkittava radikaalisti uudella tavalla niin, että sorretun Maan piiloon jäänyt tarina nousee esille. ”Earth Bible” ei ole vahvasti edustettuna *Bible and Ecology* -kirjassa, vaikka hankkeeseen viitataan käsikirjassa ja jotkut sen kirjoittajista ovat toimineet myös tässä ryhmässä.

Toinen merkittävä ekologisen raamatuntutkimuksen piirissä toteutettu hanke on David Horrellin johtama niin kutsuttu ”Exeterin projekti” (*Uses of the Bible in Environmental Ethics*, 2006–2009). Se on tuottanut joukon merkittäviä julkaisuja, joissa nimenomaan huolellinen tulkinnan reflektio on etusijalla.³⁵ Exeterin projektin lähestymistapa on maltillisempi kuin ”Earth Bible” -hankkeen. Horrell on itse kuvannut hankkeen tutkimuksen hermeneuttista linjaa siten, että se sijoittuu radikaalin epäilyksen hermeneutiikan (à la ”Earth Bible”) ja kritiikittömämmän ”vihreän tulkinnan” välimaastoon.³⁶ Projekti pyrkii yhdistämään kriittistä historiallista tutkimusta ekologiseen tulkintaan, jossa tietoisesti priorisoidaan tiettyjä teemoja ja painotuksia ja toisaalta

---

³¹ Elvey 2022.

³² Masenya 2022.

³³ Balabanski 2022, 243.

³⁴ Habel & Trudinger 2008; Horrell 2022, 23–25.

³⁵ Esim. Horrell, Hunt, & Southgate 2010; Horrell et al. 2010.

³⁶ Horrell 2022, 26.

häivytetään taustalle joitakin muita. Hankkeessa tunnustetaan, että tulkinta on nykyhetken tilanteesta nouseva konstruktio, jossa tulkitsijan valitsemilla prioriteeteilla, vakaumuksella ja tehtävänasettelulla on keskeinen rooli. Horrellin johtama hanke sijoittaa tulkintakehyksensä tietoisesti kristillisen ekoteologian traditioon ja tavoittelee ”kristinuskon ekoteologista reformaatiota” (James Nash).³⁷ Tätä toimintaa ei kuitenkaan tehdä ilman Raamatun tekstien historiallista ja kriittistä analyysiä. *Bible and Ecology* -teoksen valossa näyttäisi siltä, että tällainen kriittisen konstruktiivinen ote on varsin yleinen tulkintastrategia ekologisen hermeneutiikan harjoittajien joukossa.

Kuten edellä totesin, termi hermeneutiikka on laajalti käytössä Raamattu ja ekologia - tutkimuksessa alan identiteetin määrittäjänä. Toisinaan hermeneutiikka ymmärretään varsin suoraviivaisesti tekstien tulkinnaksi. Tieteenfilosofisena kysymyksenä hermeneutiikka ei kuitenkaan viittaa ensisijaisesti tekstien teologiseen tai muusta tutkimustraditiosta nousevaan tulkintaan, vaan tällaisten tulkintojen kriittiseen analyysiin eli tulkinnan teoriaan. Ekologisen raamatuntutkimuksen piirissä tätä on korostanut erityisesti eteläafrikkalainen teologi Ernst Conradie, jonka ekologiseen hermeneutiikkaan kohdistunut työ inspiroi Exeterin projektin kysymyksenasettelua.³⁸ Conradie analysoi muun muassa opillisten konstruktioiden vaikutusta ekologiseen raamatunluentaan. ”Earth Bible” -ryhmän periaatteita³⁹ Conradie kuvaa eräänlaisena matalan tason dogmatiikkana (small dogmatics), jonka avulla pyritään rakentamaan siltaa muihin uskomustraditioihin ja sekulaariin ekoetiikkaan.⁴⁰ Conradie analysoi myös ”tulkinnan strategian” käsitettä. Hän määrittelee sen tekniikaksi, jonka avulla tulkitsija pyrkii luomaan yhteyden tekstin historiallisen tilanteen ja tulkitsijan oman kontekstin välillä.⁴¹ Tämä määritelmä sopii tietysti monenlaiseen eksegeettiseen työskentelyyn, mutta ekologisen tulkinnan kannalta olennaista on se, että tulkitsijan kontekstia määrittää voimakkaasti nykyhetken ekologinen hätätila.

Haasteita ja jatkokysymyksiä

Bible and Ecology -teoksen valossa Raamatun ekologista hermeneutiikkaa voidaan luonnehtia monialaisena tutkimusotteena, joka sisältää sekä ekologisesti motivoitunutta historiallista tulkintaa että dialogia erilaisten ekoteologisten suuntausten ja ympäristöetiikan kanssa. Horrell jakaa

³⁷ Horrell 2022, 26; Nash 1996.

³⁸ Conradie 2006.; Conradie 2010.

³⁹ ”Earth Bible” on ottanut lähtökohdakseen kuusi eko-oikeudellista periaatetta, jotka käsittelevät muun muassa Maan ja universumin ehdotonta arvoa, kaiken elollisen keskinäistä riippuvaisuutta sekä Maan ja sen elämän tarkoituksellisuutta. Tarkemmin Habel 2008, 2.

⁴⁰ Conradie 2010, 309.

⁴¹ Conradie 2010, 300.

tutkimuskatsauksessaan alan kolmeen painopistealueeseen, joita ovat historiallinen eksegeesi, teologisen tradition tutkimus (vaikutushistoria) ja poikkitieteinen vuoropuhelu luonnontieteiden, esimerkiksi ympäristötieteiden, sekä ympäristöetiikan kanssa. Horrellin johtopäätös on, että ekologinen hermeneutiikka voi kehittyä ainoastaan tieteidenvälisenä hankkeena.⁴² Tämä herättää kysymyksen siitä, miten tieteidenvälisyys tarkkaan ottaen toteutuu ekologisessa raamatuntutkimuksessa ja mitä uusia avauksia yhteistyö eri alojen kanssa voisi tuottaa.

Kysymys vaatisi laajemman analyysin, mutta listaan tämän katsauksen loppuun muutaman kommentin: Siitä huolimatta, että kirjoittajat edustavat monia eri näkökulmia ja tulkintastrategioita, *Bible and Ecology* näyttäytyy ennen muuta kristinuskon sisäisenä ekoteologisena hankkeena. Vertailua muihin uskontotraditioihin teoksessa on varsin vähän.⁴³ Kiinnostava kysymys voisi olla, miten muissa uskonnoissa pyhiä tekstejä tulkitaan ympäristöeettisestä näkökulmasta. Teoksesta ei myöskään juuri löydy viittauksia laajempaan uskonto ja ympäristö -tutkimukseen, johon ekoteologiainkin voidaan katsoa kuuluvan.⁴⁴ Vuoropuhelu uskontoekologian, ekologisen antropologian ja ylipäänsä uskonnontutkimuksen teorioiden kanssa olisi voinut antaa työvälaineitä ja synnyttää kysymyksenasetteluja, jotka nyt jäävät *Bible and Ecology* -teoksessa vähemmälle huomiolle. Tällaisia ovat muun muassa rituaalitutkimus ja sen pohjalta nousevat kysymykset uskomusten ja kehollisten käytäntöjen suhteesta.⁴⁵ Uskonnon ja ruoan suhde on ollut teema, joka on herättänyt kasvavaa kiinnostusta uskonnontutkijoiden piirissä.⁴⁶ Ruoan ja uskonnon tutkimuksen samoin kuin laajemman poikkitieteisen ruokatutkimuksen⁴⁷ hyödyntäminen voisi avata uusia tutkimuskysymyksiä ekologisesti orientoituneelle raamatuntutkimukselle. Ovathan ruoka ja syömisestä keskeisiä teemoja Raamatussa, ja toisaalta ruoasta on muodostunut ekologisen kriisin hallitsemassa maailmassa yksi planeettamme kohtalonkysymyksistä. Myös uskonnontutkimuksen uudet lähestymistavat kuten uskonnon aineellinen tutkimus ja kognitiivinen uskontotiede voisivat tuoda kysymyksenasetteluja ja tulokulmia, joiden avulla ekologinen hermeneutiikka voisi toteuttaa entistä paremmin Horrellin peräänkuuluttamaa tieteidenvälistä tutkimusstrategiaa.⁴⁸

Perustelu ekologisesti motivoituneelle raamatuntutkimukselle on loppujen lopuksi varsin yksinkertainen. Tutkimusta ei tehdä koskaan tyhjiössä vaan tietyssä ajassa ja paikassa. Ekologinen

⁴² Horrell 2022, 30.

⁴³ Ks. kuitenkin Simkins 2022 ja Watts Belser 2022.

⁴⁴ Jenkins & Chapple 2011.

⁴⁵ Uro 2021. Rituaaleista ja uskonnollista käytännöistä keskustellaan joissakin *Bible and Ecology* -teoksen luvuissa (esim. Rooke 2022 ja Watts Belser 2022), mutta rituaalitutkimuksen näkökulmia ja teorioita niissä ei hyödynnetä.

⁴⁶ Illman & Dahla 2015; Mäkinen et al. 2023.

⁴⁷ Counihan & Van Esterik 2013.

⁴⁸ Uskonnon aineellisesta tutkimuksesta ks. Vásquez 2011. *Bible and Ecology* -teoksessa tähän lähestymistapaan viittaa mm. Elvey 2022. Kognitiivisen uskonnontutkimuksen potentiaalista uskonnon ja ekologian tutkimuksessa ks. Uro 2021.

kriisi on aikamme suurin haaste, joka koskettaa koko planeettaa ja kaikkea inhimillistä toimintaa. On mahdotonta ajatella, ettei länsimaisen kulttuurimme perusteesta tutkiva tieteenala pyrkisi omalta osaltaan vastaamaan tähän haasteeseen.

TT Risto Uro on Helsingin yliopiston dosentti ja eläkkeellä Uuden testamentin eksegetiikan yliopistonehtorin tehtävästä. Uron kiinnostuksen kohteita ovat muun muassa rituaalitutkimukseen sekä uskontoon ja ekologiaan liittyvät kysymykset.

risto.uro@helsinki.fi

Kirjallisuus

- Balabanski, Vicky S. (2022). Pauline Epistles: Paul's Vision of Cosmic Liberation and Renewal. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 240–255.
- Brown, William P. (2022). "Deep Calls to Deep": The Ecology of Praise in the Psalms. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 166–183.
- Conradie, Ernst M. (2006). The Road Towards an Ecological Biblical and Theological Hermeneutics. *Scriptura*. 93, 305–314. DOI: <https://doi.org/10.7833/93-0-1371>.
- Conradie, Ernst M. (2010). What on Earth Is an Ecological Hermeneutics? Some Broad Parameters. *Ecological Hermeneutics: Biblical, Historical and Theological Perspectives*. Toim. David G. Horrell, Cheryl Hunt, Christopher Southgate & Francesca Stavropoulou. London: T & T Clark International, 295–313.
- Counihan, Carole M. & Penny Van Esterik, toim. (2013). *Food and Culture*. London: Routledge.
- Hillel, Daniel J. (2006). *The Natural History of the Bible: An Environmental Exploration of the Hebrew Scriptures*. New York: Columbia University Press.
- DeMaris, Richard E. (2008). *The New Testament in Its Ritual World*. London: Routledge.
- Diamond, Jared (2003). *Tykit, taudit ja teräs: ihmisen yhteiskuntien kohtalot*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Diamond, Jared (2005). *Romahdus: miten yhteiskunnat päättävät tuhoutua tai menestyä*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Elvey, Anne (2022). Ecological Feminist Hermeneutics. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 34–48.
- Grimes, Ronald L. (2005). Ritual. *The Encyclopedia of Religion and Nature*. Toim. Bron R. Taylor. New York: Routledge, 2:1386–1388.
- Habel, Norman C. (2008). Introducing Ecological Hermeneutics. *Exploring Ecological Hermeneutics*. Toim. Norman C. Habel & Peter Trudinger. Society of Biblical Literature Symposium Series 46. Atlanta, GA: Society of Biblical Literature, 1–8.
- Habel, Norman C. & Peter Trudinger, toim. (2008). *Exploring Ecological Hermeneutics*. Atlanta, GA: Society of Biblical Literature.

- Harris, Mark & Hilary Marlow, toim. (2022). *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. New York: Oxford University Press.
- Hawkin, David J. (2003). Critique of Ideology in the Book of Revelation and its Implications for Ecology. *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture* 8:2, 161–172. DOI: 10.1558/ecotheology.v8i2.161.
- Hiebert, Theodore (2022). Genesis. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 81–94.
- Horrell, David G. (2022). Ecological Hermeneutics: Origins, Approaches, and Prospects. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 18–34.
- Horrell, David G., Cherryl Hunt & Christopher Southgate (2010). *Greening Paul: Rereading the Apostle in a Time of Ecological Crisis*. Waco, TX: Baylor University Press.
- Horrell, David G., Cherryl Hunt, Christopher Southgate & Francesca Stavrakopoulou, toim. (2010). *Ecological Hermeneutics: Biblical, Historical and Theological Perspectives*. London: T & T Clark.
- Hughes, J. Donald (2014). *Environmental Problems of the Greeks and Romans: Ecology in the Ancient Mediterranean*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Illman, Ruth & Björn Dahla, toim. (2015). *Religion and Food*. Scripta Instituti Donneriani Aboensis 26. Donner Institute for Research in Religious and Cultural History. <https://journal.fi/scripta/issue/view/4707>.
- Jenkins, Willis & Christopher Key Chapple (2011). Religion and Environment. *Annual Review of Environment and Resources* 36, 441–463. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-042610-103728>.
- Kidwell, Jeremy H. (2022). The Historical Roots of the Ecological Crisis. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 9–18.
- Kiel, Micah D. (2022). Revelation. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 255–266.
- LeVasseur, Todd & Anna Peterson, toim. (2017). *Religion and Ecological Crisis: The "Lynn White Thesis" at Fifty*. London: Routledge.
- Luomanen, Petri, Jutta Jokiranta & Outi Lehtipuu, toim. (2013). *Johdatus sosiaalitieelliseen raamatuntutkimukseen*. Suomen Eksegeettisen Seuran Julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.
- Marlow, Hilary & Mark Harris (2022). Introduction. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 1–8.
- Masanya, Madipoane (2022). Ecological Hermeneutics and Postcolonialism. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 49–62.
- Mills, Mary E. (2022). City as Sustainable Environment. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 338–352.
- Mäkinen, Virpi, Heikki Pesonen, Risto Uro, toim. (2023). *Pyhä, paha ruoka: uskonnon ja etiikan näkökulmia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nash, James A. (1996). Toward the Ecological Reformation of Christianity. *Interpretation: A Journal of Bible and Theology* 50:1, 5–15. DOI: 10.1177/002096439605000102.
- Nurmi, Suvielise (2023). *Relational Agency and Environmental Ethics: A Journey Beyond Humanism as We Know It*. Lanham: Lexington Books/Fortress Academic.
- Rappaport, Roy A. (1999). *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rooke, Deborah (2022). Leviticus. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 94–110.

- Rowland, Christopher (2022). Ecology and Eschatology in the Second Temple Period. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 298–309.
- Schiffendecker, Kathryn (2022). The Book of Job. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford: Oxford University Press, 184–196.
- Simkins, Ronald A. (2022). Attitudes to Nature in the Hebrew Bible and the Ancient Near East. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 269–281.
- Szabó, Péter (2015). Historical Ecology: Past, Present and Future. *Biological Reviews* 90, 997–1014. DOI: 10.1111/brv.12141.
- Thommen, Lukas (2012). *An Environmental History of Ancient Greece and Rome*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uro, Risto (2021). Rituaalit, ympäristö ja uskonto: kognitiivinen näkökulma tutkimusalojen vuoropuheluun. *Uskonnotutkija – religionsforskaren* 10:1. DOI: <https://doi.org/10.24291/>.
- Vásquez, Manuel A. (2011). *More Than Belief: A Materialist Theory of Religion*. Oxford: Oxford University Press.
- Watson, Rebecca S. (2022). The Sea and Ecology. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 323–338.
- Watts Belser, Julia (2022). The Bible and Ecotheology: A Jewish Perspective. *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*. Toim. Hilary Marlow & Mark Harris. Oxford University Press, 354–370.
- White, Lynn (1967). The Historical Roots of Our Ecological Crisis. *Science* 155 (March 10), 1203–1207.